

Ekrem Čaušević

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ecausevi@ffzg.hr

Poteškoće s kojima se mogu suočiti izvorni govornici turskoga tijekom učenja i usvajanja hrvatskoga jezika

Cilj je ovoga rada da lektorima inojezičnoga hrvatskoga omogućí uvid u ustroj turskoga jezika kako bi razumjeli poteškoće s kojima se izvorni govornici turskoga mogu suočiti tijekom učenja i usvajanja hrvatskoga jezika. Rad se metodološki temelji na kontrastivnoj analizi morfonoloških i sintaktičkih obilježja dvaju jezika. Po morfološkoj klasifikaciji hrvatski pripada skupini flektivnih jezika koji gramatičke kategorije izražavaju uglavnom promjenom oblika riječi u paradigmama. Pretpostavka je da će zbog toga izvorni govornici slavenskih jezika promjene u korijenu morfema i na granici između korijena i sufiksalnoga morfema lakše razumijevati i učiti negoli izvorni govornici aglutinativnoga turskoga jezika u kojemu leksički, tvorbeni i gramatički morfemi (sufiksi) u načelu ne podliježu takvim promjenama. Budući da je morfološka raščlamba turskoga jednostavna i transparentna (ev 'kuća'; ev-ler / kuća-PL / 'kuće'; ev-ler-de / kuća-PL.LOC / 'u kućama') i da turska morfologija ne poznaje gramatičke izuzetke u deklinaciji i konjugaciji, izvorni govornici turskoga jezika percipiraju hrvatski kao jezik „gramatičkih izuzetaka“. Nadalje, pretpostavka je da će tim polaznicima biti teška i hrvatska sintaksa zbog strukturnih razlika između dvaju jezika. U hrvatskome se sintaktička veza zavisnih tagmema i glave sintagme ostvaruje sročnošću, upravljanjem i pridruživanjem, a u turskome pridruživanjem i upravljanjem. Pridjev se u hrvatskome slaže s imenicom u rodu, broju i padežu, a u turskome se samo pridružuje imenici, npr. [dalek-o] sel-o: [uzak-ø] köy-ø; u [dalek-im] sel-ima [uzak-ø] köy-ler-de. Usto u hrvatskome zavisni tagmem dolazi ispred (ako je sročan) ili iza glave sintagme (ako je nesročan), dok u turskome svi zavisni tagmemi dolaze ispred glave sintagme: [nov-a] kuć-a: [yeni] ev; kuća-a [na brdu]: [tepedeki] ev. Razlika između ustroja hrvatskoga kao SVO jezika i turskoga kao SOV jezika može stvarati poteškoće izvornim govornicima turskoga tijekom učenja i usvajanja hrvatskoga i zbog razlika u redosljedu rečeničnih konstituenata, odnosno u gramatičkome i obavijesnom ustrojstvu rečenice.

Ključne riječi: hrvatski jezik kao strani jezik, turski jezik, učenje i poučavanje hrvatskoga jezika, kontrastivna analiza

1. Uvod

Poteškoće s kojima se izvorni govornici turskoga jezika suočavaju tijekom učenja hrvatskoga jezika proistječu iz strukturnih i tipoloških razlika između hrvatskoga kao flektivnoga i turskoga kao aglutinativnoga jezika. Ustroj turskoga jezika različit je u odnosu na ustroj hrvatskoga po 17 strukturno-tipoloških obilježja, ali će se u ovome radu govoriti samo o onima koji izvornim govornicima turskoga znatno otežava učenje i usvajanje hrvatskoga jezika. Te se razlike mogu prikazati na sljedeći način:

HRVATSKI	TURSKI
1. Morfonološka razina	
Glasovne promjene na granici osnove i sufiksalnoga morfema: nom. jd. <i>oko</i> / nom. mn. <i>oč-i</i>	Nepromjenljivost korijena/osnove, odnosno tvorbenih i gramatičkih morfema: <i>göz / göz-ler (oko-PL)</i> ¹
2. Morfološka razina	
Različiti tipovi sklonidbe imenica, zamjenica i pridjeva muškoga, ženskoga i srednjega roda; šest glagolskih vrsta s ukupno 29 razreda.	Jedna deklinacija i jedna konjugacija, nema gramatičkih iznimaka.
3. Gramatička kategorija roda	
+	-
4. Sintaktička razina	
Zavisni tagmem ² u spojevima riječi dolazi ili ispred ili iza glave sintagme: [<i>velik(i)</i>] <i>prozor</i> <i>prozor</i> [<i>sob-e</i>]	Ljevostrano nizanje svih odredbenica u odnosu na određenicu: [<i>büyük</i>] <i>pencere</i> [<i>oda-ın</i>] <i>pencere-si</i> <i>soba-GEN prozor-njezin-PS.3L.SG</i>
SVO jezik: <i>Ivan voli Petru.</i>	SOV jezik: <i>İvan Petra'ya seviyor.</i> <i>Ivan Petra-ACC voli-PRZ.3L.SG</i>
Zavisne surečenice uvrštavaju se u temeljnu pomoću subjunktora, strukturni model [SVO+[subjunktor+(S)VO]]: [<i>Mirna zna [da sam otišao na more]</i>].	Imenske, participske i konverbne skupine riječi (tzv. infinitni ili nelični glagolski oblici) uvrštavaju se u ustroj temeljne rečenice po modelu [[[S+[infinitna skupina]+V]: [[[<i>Mirna, [denize gittiğim]-i biliyor</i>]. [<i>Mirna-GEN [more-DAT odlazak-moj-PTCP.PRFPS.1L.SG]-ACC zna</i>]]].

Tablica 1: Neke tipološke razlike između hrvatskoga i turskoga jezika

¹ Kratice koje se koriste u ovome radu su sljedeće: ABL (ablativ), ACC (akuzativ), DAT (dativ), GEN (genitiv), INST (instrumental), KONV (konverb), KOP (kopula), L (lice), LOC (lokativ), PART.PRF (particip perfekta), PL (množina), PRF (perfekt), PRZ (prezent), PS (posvojni sufiks),

2. Razlike između hrvatskoga i turskoga jezika na morfonološkoj razini

Pretpostavka je da će glasovne promjene u korijenskome morfemu i na granici osnove i sufiksalnoga morfema u hrvatskome jeziku izvorni govornici turskoga jezika teže učiti i usvajati negoli izvorni govornici indoeuropskih, a pogotovo slavenskih jezika.

Glasovne promjene na granici prefiksalnoga morfema i osnove same po sebi nisu problem jer se izvedenice nastale na taj način mogu usvajati i bez upućenosti u njihovu tvorbu, dakle, kao leksičke jedinice koje imaju približne ekvivalente u turskome jeziku, npr. životan (koji je pun života) *canlı* : beživotan *cansız*; čupati *sökmek* : iščupati *sökmek*, *dibinden ayırmak*; pasti *düşmek* : otpasti *kopmak* i dr. S druge pak strane, glasovne promjene u hrvatskome jeziku koje su dio gramatičkoga sustava i pokazatelj jezične kompetencije izvornim govornicima turskoga jezika zasigurno će pričinjavati velike poteškoće. Primjerice, bez obzira na njezinu tvorbu, riječ *gipkost* usvaja se kao leksička jedinica, dok usvajanje pridjeva *gib-ak* i *gip-ka* zahtijeva nužan kvantum znanja o morfonologiji i morfologiji hrvatskoga jezika, to jest o glasovnim promjenama do kojih dolazi u kontaktnoj poziciji korijenskoga i gramatičkoga morfema za oznaku gramatičkoga roda.

U načelu bi se moglo reći da se uspjeh izvornih govornika turskoga jezika u procesu učenja i usvajanja hrvatskoga jezika može mjeriti razinom znanja o morfonologiji hrvatskoga jezika i razinom razumijevanja glasovnih promjena koje ne postoje u njihovu materinskom jeziku.³ Zbog tih promjena i gramatičkih iznimaka kao što su *bak-a* : *bak-i* (*bac-i), *kug-a* : *kug-i* (*kuz-i), supletivnih množinskih (*čovjek* : *ljudi*) i komparativnih oblika (*zao* : *gori*; *dobar* : *bolji*), deklinacijskih skupina imenica, zamjenica, pridjeva i brojeva, glagolskih vrsta i razreda te zbog mnogih drugih morfonoloških i morfoloških obilježja hrvatskoga jezika, izvorni govornici turskoga jezika hrvatski percipiraju kao jezik „gramatičkih iznimaka”.⁴ U tom pogledu on je antipod turskome u kojemu leksički i gramatički morfemi ne podliježu promjenama pa je morfološka raščlamba riječi vrlo jednostavna i transparentna, npr. *kuć-a* : *ev*; *kuć-e* : *ev-ler* (ev-PL); *u kuć-ama* : *ev-ler-de* (ev-PL.LOC); *sob-a* : *oda*; *sob-e* : *oda-lar* (oda-PL); *u sob-ama* : *oda-lar-da* (oda-PL.LOC).⁵

PSTP (postpozicija), PTCPFUT (participij futura), PTCP (participij – glagolska imenica sa značenjem vremena), PTCP.PRF (participij perfekta), PTCP.PRZ (participij prezenta), PZ (pokazna zamjenica), S (sintagma), SG (jednina), UPP (upitna partikula / čestica) i UZ (upitna zamjenica).

² Zavisni tagmemi navođeni su u uglatim zagradama. Nadalje će biti korišten termin *odredbenica*.

³ O fonologiji turskoga jezika opširnije u Johanson & Csató (1998: 203–207).

⁴ Progresivna asimilacija vokala u gramatičkim morfemima (sufiksima) ne može se usporediti s glasovnim promjenama u hrvatskome jeziku. Naime, svaki gramatički morfem ima alomorfne oblike s vokalima koji se po kriterijima palatalnosti/velarnosti i labijalnosti/neutralnosti prilagođavaju zadnjemu vokalu osnove ili korijena. Ta jednostavna pravila studenti turskoga jezika vrlo lako uče i usvajaju jer nema gramatičkih iznimaka. Takav je i nastavak za množinu u donjim primjerima, koji ima dva alomorfna oblika (-lar/-ler).

⁵ Izuzevši ozvučenje završnoga suglasnika leksičkoga morfema ako se na njega dodaje sufiks koji i sam počinje vokalom, npr. *umut* 'nada', *umud-u* 'njegova/njezina nada'.

HRVATSKI	TURSKI
učenik: učenic-a	öğrenci: kız öğrenci (<i>djevojka učenik</i>)
učenik: učenic-i	öğrenci: öğrenci-ler (öğrenci-PL)
lažac: lašč-i	yalancı: yalancı-lar (yalancı-PL)
mačak: mačk-u	kedi: kedi-ye (kedi-DAT)
ruka: ruc-i	el: el-e (el-DAT)
noga: noz-i	bacak: bacağ-a (bacak-DAT)
jak: jač-i	kuvvetli: <i>daha</i> kuvvetli (<i>više jak</i>)
lud: luđ-i	deli: <i>daha</i> deli
gladan: gladn-iji	aç: <i>daha</i> aç
oštar: oštr-iji	keskin: <i>daha</i> keskin
gib-ak: gipk-iji	esnek: <i>daha</i> esnek
suh: suš-i	kuru: <i>daha</i> kuru
drag: draž-i	sevimli: <i>daha</i> sevimli

Tablica 2: Prikaz razlika između hrvatskoga i turskoga jezika na morfonološkoj razini

Hrvatski ima još jednu specifičnost stranu turskome jeziku. Naime, gramatički morfemi u njemu mogu biti višeznačni, kao u primjeru *kuć-e*. Morfem *-e* može imati gramatičko značenje broja (množina ženskoga roda) i broja i padeža (akuzativ množine). U turskome pak gramatički su morfemi *jednofunkcionalni i jednoznačni* te se akuzativ množine *kuć-e* i izvan konteksta prepoznaje po akuzativnome nastavku koji se dodaje na pluralni: jd. *ev* kuća; mn. *ev-ler*: kuće (ev-PL); ak. mn. *ev-ler-i*: kuć-e (ev-PL.ACC), usp. (1) i (2).

(1) *Nove su kuć-e jako skupe. Yeni ev-ler çok pahalı.*

(2) *Jesi li vidio te nove kuć-e? Bu yeni ev-ler-i gördün mü?*

Razlike na sintaktičkoj razini: ustroj sintagme

Najveće poteškoće s kojima se izvorni govornici turskoga jezika mogu suočiti tijekom učenja i usvajanja hrvatskoga jezika ipak proizlaze iz posve različitih sintaktičkih ustroja tih jezika. U hrvatskim spojevima riječi sročne odredbenice prethode određenici, a nesročne dolaze iza nje. Tipično strukturno obilježje turske sintagme jest da *sve odredbenice stoje ispred određenice*. Ljevostrano nizanje odredbenica sintaktičko je pravilo koje se odnosi na sve vrste riječi ili spojeva riječi koji se mogu naći u paradigmatskome odnosu s određenicom: pridjeve, zamjenice, brojeve, sve vrste determinatora, kvantifikatora, imenica i imenskih skupova kojima su približni značenjski ekvivalenti hrvatske dopunske, mjesne, vremenske i odnosne surečenice. Zbog toga govornici turskoga jezika mogu imati poteškoće s učenjem i usvajanjem hrvatskih sintagmi u kojima se odredbenice (u uglatim zgradama) najčešće nižu obrnutim redoslijedom negoli u njihovu materinskom jeziku:

HRVATSKI	TURSKI
[novi] stol	[yeni] masa / [nov-ø] stol
stol [u kutu]	[köşedeki] masa / [ugao-LOC bivajući] stol
stol moga [brata]	[kardeş-im-in] masa-sı [brat-moj-PS.1L.SG.GEN] stol-njegov-PS.3L.SG
[bijeg] u inozemstvo	[yurt dışına] kaçış / [inozemstvo-DAT] bijeg
vijest [da se Ana jučer udala]	[Ana'nın dün evlendiği] haber-i [Ana-GEN jučer udavanje-njezino-PTCP.PRF. PS.3L.SG] vijest-njezina-PS.3L.SG
dan [kad sam se Filip zaljubio u Mirnu]	[Filip'in Mirna'ya aşık olduğu] gün [Filip-GEN Mirna-DAT zaljubljivanje-njegovo-PTCP.PRF.PS.3L.SG] dan
čovjek [koji je došao iz Osla]	[Oslo'dan gelen] adam [Oslo-ABL došavši-PART.PRF] čovjek
čovjek [čiji je sin došao iz Osla]	[oğl-u Oslo'dan gelen] adam [sin-njegov-PS.3L.SG Oslo-ABL došavši-PART.PRF] čovjek
pisma [Mileni]	[Milena'ya] mektup-lar / [Milena-DAT] pismo-PL
četkica [za zube]	[diş] fırça-sı / [zub(i)] četka-njihova-PS.3L.SG
[jako] hladan	[çok] soğuk / [jako] hladan
hladan [kao led]	[buz gibi] soğuk / [led kao-PSTP] hladan
pivo [hladno [kao led]]	[[buz gibi] soğuk] bira / [[led kao-PSTP] hladan] pivo
[puno] bolji [od mene]	[benden çok daha] iyi / [ja-ABL puno više] dobar
[prilično] ozbiljno	[oldukça] ciddi / [prilično] ozbiljan
razgovarati [o poslu u četiri oka]	[işten göz göze] konuşmak [posao-ABL oko oko-DAT] razgovarati
radovati se [proljeću]	[ilkbahara] sevinmek / [proljeće-DAT] radovati-se

Tablica 3: Pozicija odredbenica u odnosu na određenicu

Hrvatska atributna sintagma kojoj je odredbenica pridjev ili pridjevska zamjenica podudara se s turskom atributnom sintagmom po linearnome nizu tagmema ([zavisni] + upravni član), ali je u nečemu bitnome i različita od nje. Naime, sintaktička

se veza među tagmemima u hrvatskome ostvaruje *sročnošću* (lijep-e ulic-e), a u turskome *pridruživanjem* (güzel-ø sokak-lar). Drugim riječima, odredbenica u turskome jeziku nikada nije sročna s određenicom (bar ne na „površinskoj razini“), što znači da se svi gramatički morfemi za oznaku broja, posvojnosti i padeža dodaju isključivo na određenicu. Izvorni će se govornik turskoga jezika tijekom učenja i usvajanja hrvatskih atributnih sintagmi suočiti s više problema. Uz sintaktičko pravilo o poretku zavisnoga i glavnog tagmema on mora znati i sklonidbu imenica, zamjenica, brojeva i pridjeva te pravila slaganja atributa s imenicom u rodu (koji turski nema!), broju i padežu:

HRVATSKI	TURSKI
[lijep-a] ulic-a	[güzel-ø] sokak / [lijep-ø] ulica
u [lijep-oj] ulic-i	[güzel-ø] sokak-ta / [lijep-ø] ulica-LOC
[lijep-e] ulic-e	[güzel-ø] sokak-lar / [lijep-ø] ulica-PL
na [lijep-im] ulic-ama	[güzel-ø] sokak-lar-da / [lijep-ø] ulica-PL.LOC
u [koj-oj] ulic-iç	[hangi-ø] sokak-taç / [koji-ø] ulica-LOC
s [koj-ih] ulic-aç	[hangi-ø] sokak-lar-danç / s [koji-ø] ulica-PL.ABL
s [četver-ima] oči-ma	[dört] göz-le / [četiri] oko-INST

Tablica 4: Sintaktička veza između tagmema u hrvatskome i turskom jeziku

Osim sročnošću, u hrvatskome se jeziku sintaktička veza među tagmemima ostvaruje i upravljanjem i pridruživanjem. Upravljanje i pridruživanje zajedničko su obilježja obaju jezika, ali je razlika među njima u poziciji odredbenice u odnosu na određenicu. Budući da se sintaksa turskoga jezika temelji na načelu prepozitivne kvalifikacije (Mundy 1955), i ova je turska sintagma karakteristična po ljevostranoj subordinaciji odredbenica u odnosu na određenicu:

HRVATSKI	TURSKI
razgovarati [sa susjedima]	[komşu-lar-la] konuşmak / [susjed-PL.INST] razgovarati
bojati se [smrti]	[ölüm-den] korkmak / [smrt-ABL] bojati-se
čitati [novine]	[gazete] okumak / [novine-ø] čitati
dekan [fakulteta]	[fakülte] dekan-ı / [fakultet] dekan-njegov-PS.3L.SG
prozor [sobe]	[oda-nın] pencere-si / [soba-GEN] prozor-njezin-PS.3L.SG
pun [knjiga]	[kitaplar-la] dolu / [knjiga-PL.INST] pun
soba [puna [knjiga]]	[[kitaplar-la] dolu] oda / [knjiga-PL.INST] pun]] soba
šetati [gradom]	[şehir-de] dolaşmak / [grad-LOC] šetati

Tablica 5: Sintaktička veza među tagmemima ostvaruje se upravljanjem

Učenje i usvajanje strukturnih (ponajprije sintaktičkih) razlika između hrvatskoga i turskoga jezika zahtijeva od govornika turskoga jezika ne samo stjecanje solidnih gramatičkih znanja i kompetencija nego i ovladavanje drukčijim, slikovito kazano „obrnutim načinom mišljenja”. Od njega se naime očekuje da iskaz strukturira prema sintaktičkome ustroju hrvatskoga jezika, u kojemu je linearni poredak konstituenta posve obrnut poretku u njegovu materinskome jeziku.

Uzmimo za primjer višečlanu sintagmu *Katedra za turkologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, koja je nastala spajanjem triju složenih sintagmi: (1) *Katedra za turkologiju* (S1, određenica), (2) *Filozofskoga fakulteta* (S2, odredbenica kojom se pojašnjava o kojoj je katedri riječ), (3) *Sveučilišta u Zagrebu* (S3, odredbenica kojom se pojašnjava o kojemu je fakultetu riječ). U hrvatskome jeziku ustroj te sintagme glasi S1+S2+S3, a u turskome, zato što određenici prethode odredbenice, S3+S2+S1. Drugim riječima kazano, „u turskome jeziku odredbenice s većim semskim opsegom (ili „širim značenjem“) prethode odredbenicama s manjim semskim opsegom” (Čaušević 2007: 36). U hrvatskome je pak obrnuto:

HRVATSKI	TURSKI
<u>Katedra za turkologiju</u> (S1)	Zagreb Üniversite-si (S3)
↓	↑
Filozofskoga fakulteta (S2)	Felsefe Fakülte-si (S2)
↓	↑
Sveučilišta i Zagrebu (S3)	<u>Türkoloji Kürsü-sü</u> (S1)
= [Zagreb Üniversitesi [Felsefe Fakültesi	[Türkoloji Kürsüsü]]
= [Zagreb Sveučilište-njegovo-PS.3L.SG. [Filozofija-fakultet-njezin-PS.3L.SG. [Turkologija-Katedra-njezina-PS.3L.SG.]]]	

3. Sintagme s odredbenicama u višestrukome međusobnom odnosu zavisnosti

Izvornim govornicima turskoga jezika koji uče hrvatski i izvornim govornicima hrvatskoga koji uče turski jezik za usvajanje su podjednako teške višečlane atributne konstrukcije. Pa ipak, najteže među njima jesu one s većim brojem odredbenica u višestrukome odnosu međusobne zavisnosti. Takva je i sintagma *soba [puna knjiga [o putovanjima [u daleke zemlje [okrutnih mongolskih vladara]]]]*, koja se sastoji od određenice (S1, *soba*) i četiriju odredbenica (S2, S3, S4) čiji upravni tagmemi sukcesivno otvaraju mjesto jedni drugima:

HRVATSKI:

1. SOBA (S1)
2. SOBA [puna knjiga (S2)]
3. SOBA [puna knjiga [o putovanjima (S3)]]
4. SOBA [puna knjiga [o putovanjima [u zemlje (S4)]]]
5. SOBA [puna knjiga [o putovanjima [u zemlje [okrutnih mongolskih vladara (S5)]]]]]

TURSKI:

1. ODA
2. [kitaplarla dolu] ODA
3. [[seyahatlerle ilgili [kitaplarla dolu] ODA
4. [[[ülkelere [seyahatlerle ilgili [kitaplarla dolu] ODA
5. [[[gaddar Moğol hükümdarlarının [ülkelerine [seyahatlerle ilgili [kitaplarla dolu] ODA
= [[[okrutan- Mongol vladar-PL.PS.3L.PL.GEN [zemiya-PL.PS.3L.SG.DAT o-PSTP [putova-
nje-PL.INST o-PSTP knjige-PL.INST] pun] SOBA
= dosl.: *okrutnih mongolskih vladara dalekim zemljama njihovima o putovanjima knjigama puna SOBA*

Koliko god se predavačima hrvatskoga jezika ova turska sintagma činila stranom i teškom, i hrvatska sintagma *soba* [puna knjiga [o putovanjima [u daleke zemlje [okrutnih mongolskih vladara]]]] izvornim je govornicima turskoga jezika podjednako strana i teška za usvajanje. Stoga je opravdano pretpostaviti da će takve sintagme usvajati na najvišim razinama učenja hrvatskoga jezika. Od hrvatskih studenata turskoga jezika očekuje se da takve sintaktičke konstrukcije razumijevaju na preddiplomskome studiju, a u govoru upotrebljavaju tek na diplomskome budući da se gramatičke i komunikacijske kompetencije ne razvijaju ravnomjerno.

4. Gramatički i obavijesni ustroj rečenice

Općenito uzevši, sintaktički ustroj hrvatskoga kao SVO i turskoga kao SOV jezika izvornim govornicima turskoga jezika može stvarati poteškoće u učenju i usvajanju hrvatskoga jezika kako zbog razlika u poretku rečeničnih članova, tako i sa stajališta obavijesnoga ustrojstva rečenice. U hrvatskome je nova obavijest ili rema iza predikata (u primjeru je to imenica u kurzivu), a u turskome uvijek ispred njega: *Dijete je prošlo mlijeko*, tur. *Çocuk süt-ü döktü* (dijete mlijeko-ACC prošlo-je-PRE.3L.PL). Nadalje, u hrvatskome se fokus izražava ne samo sintaktičkim pozicioniranjem konkretnoga rečeničnog člana nego i njegovim naglašavanjem u izgovoru, npr. *Tko je zaboravio kišobran?*, a u turskome tako što se smješta ispred glagola, ali ne naglašava u izgovoru: *Şemsiyeyi kim unuttu?* (kišobran-ACC tko-UZ zaboravio-je-PRE.3L.SG). Za razliku od hrvatskoga, u turskome ne postoje enklitički (*Ja sam te vidio.*) i dulji oblici osobnih zamjenica (*Ja sam tebe vidio.*) pa se fokusiranje postiže naglašavanjem zamjenice: *Ben seni gördüm.*, neutralno // *Ben seni gördüm*, naglašeno

(ja tebe-ACC vidio-sam-PRE.3L.SG). Primjeri pokazuju da izvorni govornici turskoga jezika mogu imati poteškoće i s razumijevanjem obavijesnoga ustroja hrvatske rečenice.

5. Složene rečenice

S obzirom na sklapanje ishodišnih rečenica u složenu hrvatski i turski raspolažu dvama istovjetnim načinima izražavanja koordinacije i subordinacije: asindetskim (bezvezničkim) i sindetskim (vezničkim). Sindetsko sklapanje u turskome jeziku rezultat je kontakta toga jezika s perzijskim i arapskim jezikom, iz kojih je posudio veći broj konjunktora i subjunktora.⁶ S veznicima je „preslikan” i neturski ustroj nekih složenih rečenica. Istovjetni načini sklapanja nezavisnosloženih i zavisnosloženih sindetskih rečenica u obama jezicima prikazani su u donjoj tablici (Čaušević 2018: 1–2):

	GRAMATIČKA SREDSTVA	VRSTE REČENICA
I. ASINDETSKO sklapanje nizanjem rečenica bez uporabe veznika	jukstapozicija, intonacija, strukturni paralelizam, lek- sički korelati i dr.	A) asindetske rečenice s obilježjima implicitne koordinacije B) asindetske rečenice s obilježjima implicitne subordinacije
II. SINDETSKO	veznici	
1. sklapanje dviju re- čenica u nezavisnoslo- ženu rečenicu pomoću veznika	konjunktori	nezavisnosložene rečenice
2. sklapanje uvrštava- njem ishodišne rečenice u temeljnu (glavnu) rečenicu	subjunktori	zavisnosložene rečenice

Tablica 6: Načini sklapanja ishodišnih rečenica u složenu u obama jezicima

Zahvaljujući toj podudarnosti, izvorni će govornici turskoga jezika bez većih problema učiti i usvajati hrvatske nezavisnosložene i zavisnosložene rečenice koje se uvode odgovarajućim veznicima, usp. (1) – (6):

(1) *Soyundum ve elektriği kapattım. „Svukao sam se i ugasio svjetlo.”*

(2) *Tozdan beni görmüyordu ama sesimden tanıdı. „Nije me vidio od prašine, ali me je prepoznao po glasu.”*

(3) *Bazen selam veriyor bazen vermiyor. „Katkad pozdravlja, katkad ne pozdravlja.”*

⁶ Arapskoga je podrijetla čak i veznik “i” (tur. *ve*, ar. *wa*).

(4) *Ne okuyor ne de yazıyor. „Niti čita niti piše.“*

(5) *Okula gitmiyor [çünkü hasta]. „Ne ide u školu [jer je bolesna].“*

(6) *Bunun üzerine melekler göründüler, [öyle ki herkes korkudan yere yığıldı]. „Potom se ukazaše anđeli, [tako da svi od straha popadaše na zemlju].“*

Međutim, preuzeti konjunktori i subjunktori čine manji i, u usporedbi s istoznačnim hrvatskim veznicima, zatvoreniji skup riječi. Zbog toga se mnoge hrvatske zavisnosložene rečenice (vremenske, uzročne, načinske, poredbene, pogodbene, odnosne, dopunske i dr.) u turskome izražavaju skupovima riječi čiji je upravni član neka od glagolskih imenica, particip ili konverb. Iz te strukturne razlike proizlaze poteškoće s kojima se izvorni govornici turskoga jezika mogu suočiti tijekom učenja hrvatskoga jezika.

I hrvatski i turski jezik imaju infinitne glagolske oblike.⁷ U hrvatskome su to infinitiv (*Odlučio sam otići onamo.*), glagolski prilog sadašnji, glagolski prilog prošli, glagolski pridjev radni i glagolski pridjev trpni, a u turskome glagolske imenice, participi, konverbi i kvazikonverbi. Zajednička karakteristika turskih i hrvatskih infinitnih oblika jest ta da su nesprezivi i da im mjesto u rečenici otvara finitni glagol. Temeljna je pak razlika u tome što su u hrvatskome jeziku subjunktori sredstvo sintaktičke subordinacije zavisne surečenice, a u turskome infinitni glagolski oblici (odnosno infinitne skupine) „koje nisu zavisne surečenice, nego strukture koje su značenjski bliske hrvatskim zavisnim surečenicama.“ (Čaušević 2018: 38). Te se skupine uvrštavaju u temeljnu rečenicu, u kojoj imaju dopunsku, atributnu i adverbijalnu funkciju:

HRVATSKI	TURSKI
Znam [da je Ana došla u Zagreb].	[Ana'nın Zagreb'e geldiğ-i]-ni biliyorum. [Ana-GEN Zagreb-DAT dolazak-njezin-PTCP.PRF. PS.3L.SG]-ACC znam-PRZ.3L.SG
Znam [da će Ana doći u Zagreb]	[Ana'nın Zagreb'e geleceğ-i]-ni biliyorum. [Ana-GEN Zagreb-DAT dolazak-njezin-PTCP.FUT. PS.3L.SG]-ACC znam-PRZ.3L.SG
Žena [koja me voljela] zove se Mirna.	[Beni sevmiş olan] kadının adı Mirna. [Ja-ACC *voljeće-PART.PRF] žene-GEN ime-njezino- PS.3L.SG. Mirna je-KOP.3L.PRZ
Žena [koju volim] zove se Ana.	[Sevdiğim] kadının adı Ana. [voljenje-moje-PTCP.PRZ.PS.1L.SG] žene-GEN ime- njezino-PS.3L.SG Ana je-KOP.3L.PRZ

⁷ U hrvatskoj se gramatici finitni glagolski oblici češće nazivaju ličnima, a infinitni nefinitnim ili neličnima. Nelične glagolske oblike ne treba brkati s *bezličnim predikatom*, to jest s predikatnim glagolom koji ne otvara mjesto subjektu ili se sa subjektom rabi samo u trećem licu jednine.

Ručali smo [čim je Ana došla].	[Ana gelince] yemek yedik. [Ana-GEN trenutak-dolaska-KONV] ručali-smo-PRF.1L.PL.
Ručali smo [kad je Ana došla].	[Ana geldiği zaman] yemek yedik. [Ana-GEN dolazak-njezin-PTCP.PRF.PS.3L.SG vrijeme] ručali-smo-PRF.1L.PL
Sjetio se [da je stol unio kroz ta vrata].	[Masayı bu kapıdan içeri soktuğ-u]-nu hatırladı. [Stol-ACC vrata-ABL unošenje-njegovo-PTCP.PRF.PS.3L.SG]-ACC sjetio-se-PRF.3L.SG
Sjetio se [kako je stol unio kroz ta vrata]. (= načina na koji je...)	[Masayı bu kapıdan içeri sokuğ-u]-nu hatırladı. [Stol-ACC ta-PZ vrata-ABL način-unošenja-njegova-PS.3L.SG]-ACC sjetio-se-PRF.3L.SG

Tablica 7: Zavisnosložene rečenice u hrvatskome i njima značenjski bliske turske nesložene rečenice s infinitivnim skupinama riječi

Razlike u načinu sklapanja hrvatskih zavisnosloženih rečenica i njihovih približnih ekvivalenata u turskome jeziku govore o dometima i ograničenjima kontrastivne analize u poučavaju stranoga jezika. Pa ipak, postojeće sindetske rečenice u turskome jeziku, među njima i one koje se sklapaju subjunktorima, obrazac su koji će govornicima turskoga jezika olakšati razumijevanje i usvajanje ustroja hrvatskih odnosnih, dopunskih i adverbijalnih rečenica koje se sklapaju sročnim odnosnim zamjenicama (*koji, čiji*), nesročnim odnosnim priložima sa značenjem mjesta (*gdje, kamo, odakle*), vremena (*kad*) i načina (*kako*) te veznicima (*čim, kad, kako, da* i dr.)

Zaključak

Sasvim je utemeljeno pretpostaviti da na uspjeh koji izvorni govornici turskoga jezika postižu tijekom učenja i usvajanja hrvatskoga u velikoj mjeri utječe njihov materinski jezik. Naime, što je strukturna i tipološka razlika između hrvatskoga i materinskog jezika polaznika veća, očekivano su veće i poteškoće i stupanj interferencije, odnosno „prenošenja” elemenata sustava materinskoga jezika na sustav jezika koji se uči. Izvornim govornicima turskoga jezika moguća prepreka bržemu učenju i usvajanju hrvatskoga jezika mogu biti velike tipološke razlike između hrvatskoga kao flektivnoga i turskoga kao aglutinativnoga jezika. S obzirom na te razlike, ishodi učenja polaznika kojemu je materinski jezik turski mogu biti razmjerno slabiji od ishoda učenja polaznika kojemu je materinski jezik engleski, a pogotovo od polaznika čiji je materinski jezik neki od slavenskih jezika. Ali, da se kojim slučajem Englez, Hrvat i Turčin susretnu na tečaju finskoga ili uzbečkog jezika, ne treba se puno domišljati tko bi od njih lakše i brže učio i usvajao taj jezik.

Literatura

- Csató, Éva Ágnes i Lars Johanson. 1998. Turkish. U *The Turkic Languages*, uredili É. Á. Csató & L. Johanson, 203–235, London, New York: Routledge.
- Čaušević, Ekrem. 2007. „Determinatori u ustroju turske atributne sintagme“. *Prilozi za orijentalnu filologiju* 56, 33–44.
- Čaušević, Ekrem. 2018. *Ustroj, sintaksa i semantika infinitivnih glagolskih oblika u turskom jeziku – Turski i hrvatski jezik u usporedbi i kontrastiranju*. Zagreb: Ibis grafika.
- Mundy, C. S. 1955. „Turkish syntax as a system of qualification“. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 17, 279–305.

Difficulties that Turkish speakers have while learning Croatian

The aim of this paper is to provide teachers of Croatian as a foreign language with an insight into the structure of the Turkish language in order to enable them to understand the difficulties that the native speakers of the Turkish face during the learning and adoption of the Croatian language. In terms of methodology, the paper is based on a contrastive analysis of the morphologic and syntactic characteristics of the two languages. Croatian belongs to a group of flective languages which express grammatical categories mainly by changing the forms of words in morphological paradigms. Therefore, native speakers of Slavic languages much more easily learn and acquire sound changes in the root morpheme as well as on the border between the root and the suffix morpheme than do native speakers of Turkish, an agglutinative language, in which lexical, derivational, and grammatical morphemes (inflections) do not in principle undergo such changes. Because the morphological breakdown in Turkish is simple and transparent (ev 'house'; ev-ler / house-PL / 'houses'; ev-ler-de / house-PL-LOC / 'to the houses') and since Turkish morphology has no grammatical exceptions in declination and conjugation, Turkish speakers perceive Croatian as a language of "grammatical exceptions." Moreover, it is assumed that the syntax of the Croatian language can be especially difficult for speakers of Turkish to learn because of the differences in syntactic structure between these two languages. In Croatian noun phrases, the adjective agrees with the noun that it modifies in terms of gender, number, and case, while in Turkish, it doesn't, because the grammatical relationship between the parts of the phrase is created by adjacency, as in the examples below: [dalek-o] sel-o : [uzak-ø] köy-ø; u [dalek-im] sel-ima [uzak-ø] köy-ler-de. In addition, in Croatian, the dependent tagmeme comes before (if it is in agreement) or after (if not in agreement) the governing tagmeme, whereas in Turkish, all dependent tagmemes come before the main one, as in the examples below: [nov-a] kuć-a : [yeni] ev; kuć-a [na brdu] : [tepedeki] ev. Generally speaking, the syntactic structure of Croatian as an SVO language and

Turkish as an SOV language causes problems for Turkish speakers when learning and acquiring Croatian, both because of the difference in word order and as a result of the different informative structure of the sentence.

Keywords: *Croatian language, Turkish language, the learning and teaching of Croatian language, contrastive analysis*